

UNIV. BIBLIOTH.
* 1867 *
HELSINGFORS

Vol. 6

M. G. S.

✓ Oeconomisk och Politisk Afhandling,

Om

Svarjehanda

Allmänna Sinder i Hushålningen,

Med Wederbörandes Samtycke,

Under

Riddarens af Kongl. Wasa-Ord. Theol. *Doctorens*, Oecon. *Professorens*, samt Kongl. Swenska Wetenskaps Academiens, och Kongl. Wetenskaps Societet i Upsala Ledamots

Herr PEHR KALMS

Inseende,

För Lager-Krantsen
Offenteligen försvarad

3

Åbo Acad. Öfre Läro. Sal den 20 Junii 1772.
på wanlig tid förmiddagen

2f

GUSTAV FRIDRIC STILMAN,

Österbotninge.

W O, Tryckt hos JOHAN CHRISTOPH. FRENCKELL.

At en god Hushållning lægger grunden til et Rik's råtte wältrefnad, är en wärlig sanning; den består deruti, at kunna rått nyttja de naturens gåfwor och förmåner, som Allmakten oss förlånt. Wid undersökningen om huswållningen i Sverige har man funnit på huru swaga sötter den på många ställen i å skiliga delar står i hänwende til andra Länders, som i sin öfwerwigt och wålmakt kunna skranta af en god huswållning. Gud, den Allwise Skaparen har likwål gifwit alla rikeligen sin del; men at wi ero ofta så sådunnoga och ei kunna eller bry oss om at använda alla Hans nådeshäfwor oss til nytta, det, säger jag, böe tillskrifwas vår egen anten oskunnighet, eller emwishet och wardslöshet; och önskiönt det skulle finnas några om Fäderneslandet och sin egen wålfärd omhuamna och estertänksamma menniskior; å lægges det ej sålän så många och wigtiga hinder i wågen, at den slitigaste skulle kunna tröttna under arbetet. I anledning hwaraf jag företagit mig, at affskildra för den benägna Läsaren hwarichanda allmänna hinder i vår Hushållning. Jag til: är, at det är et ämne af den wid och wigt, at det fordrade ei allenast mera rum, utän och större förmåga, än den jag wid utförandet deraf

Derat kan äga, och hvarföre jag billigt borde lämna en flie-
 feligare at utreda; men såsom mitt syftomål ej har varit, at
 kända, utan endast af wälmening at nämna bristerna, och
 upwäcka allas hog och sinne at bota och förekomma dessa olä-
 genheter, som har omtalas; så håppas jag at detta blifwer guns-
 stigt emottagit. Jag hade wäl kunnat upgifwa ännu flera si-
 ka wigiga allmänna hinder i wår hushållning, som dem, hvil-
 ka straxt nedanföre anföres; men widlystigheten tilika med min
 fringskurna tid, och den stora trängsel, som nu är på wårt
 Dryck, hafwa förbjudit mig sådant.

§. 1.

Jagen ting är bättre och nödvändigare i en Stat än at
 Religion och Gudsfræctan hålles i wärdnad och utöfwas; ty
 den är Huruudkällan til et Rikets wäl; men twårt om i et
 Land, der förakt för Religion och Gudsfræctan drifwes och
 lämnas fria tömmar, där arbeta Anbyggarena så wäl på sit,
 som Landets we. Der blir en af Domarn pålagd ed til san-
 ningens utforskande och bestyrkande blott en mun full med wår-
 der: der kunna penningar, löften, illsluga affikter m. m. förmå
 folket at göra hwad ed, som begäres; der fræctar ingen me-
 ra, at aflägga Wårjemåls ed, huru och när påfordras; der
 faller Domaren utslag efter des egennyttia eller hot kan drifwa
 honom, der förswinner all säkerhet på egenom, heder och lif.
 Detta är et ganska wiagtigt ämne och et stort och niskan obo-
 teligt hinder för et Rike och des hushållning; jag säger ej det-
 ta utan grund, w då de fläste tänka och göra efter egit tycke
 och ej efter GUDS ord; när midt i Christenheten bedrifwes så
 stora och ofta större laster än ibland Turkar och Hedningar,
 huru kan då GUD ann t än hemsöka et sådant land med för-
 bannelse i Staderna och på Åkrenom; förbannelse når folket
 in och ut går. Betræcta wi wårt R. Fädernesland på den si-
 dan, så kan man, ty wår, säga at den rätta liffens Källa,
 22 som

som är HERRkans fruktan, mycket ja ganska mycket af många å sido sättas; det är då ej underligt, at man föraktar religion, deß skötare, utöfwer bedrägeri i handel och wandel, at egennyttnen får hos mer än många råda i alt, öfwerflöd i mat och kläder blir allmänt, at kärlek til Gädernesland försvinner, at man gör för Utlånsta penningar alt hwad Utlånningen wil. Men lämnom dessa bedröfweliga syner.

§. 2.

Den hos oss så allmänna seden, at wårdslösa med skogen, som dock til en mer än stor del är grunden til Rikets utrikes handel; kan ej annat än högeligen ömma en och hwar, som tänker derpå; ty om den skulle fattas oss, blefwo wi sannerligen ganska usla, och måste förgäfwes tigga utlånningen om födan och annat, hwilken nu, ånshönt klen, genom skogens afkastning ganska mycket underhjälpes; men at denna dyra gåfwan ej rätt användes; derom blifwa wi underrättade af det swedjande och annat skogens wårdslösande, som i synnerhet i några Rikets delar utan förbehåll utöfwas; Hwad skada får man ej deraf förspöria? jo, de trån som man kunde använda antingen til boningsrums byggande, eller ock til at förttra i de närmaste Städer, blifwa til intet, och göra ej den nytta, hwartil Skoparen dem ämnat: det gifwes många, som ej hafwa mycken skog, likwål wet man, at hela hopen deraf då det gröfsta är bortfördt lämnas i skogen utan nytta; skulle det ju ej wara bättre, at betjena sig af sådana rutna träd och quarlömningar anten til gödsell, eller til bränsell, som i sanning skulle gifwa rik betalning för den nedlagda mödan? Hwad skada har ej Riket derigenom at tjeran får för fritt brännas? ty utom det, at skogen för mycket medtages, sker ock det, at Öfkerbruket anten aldeles bortglömmes eller ganska mycket wanwårdas, hwarigenom Landmannen och Riket sannerligen mera lider, än igenom sin förmenta winst med tjeran. Huru mycken skog ser
man

man ock blifwa förstörd, genom den gamla och hos Allmogén så inbitna wanan at tälja bräder, hwilket är en sak som för tjénar wår upmärksamhet. Utlånningen, som sitt blida Climat och andra synnare förmåner, på långt när ej behöfwer så mycket skog som wi, handterar den dock med största ömhet; Se D. Kalms Amer. Res. Tom. I. pag. 230. 239. 242. 243. 319. 341. Wi efterapa så gerna Utlånningens exempel; wäl of om wi wille ock noga efterfölja detta. Eller mån wår Nation är sådan at den ej med allwäre tänker på en högst angelägen sak, innan högsta nöden skal drifwa den dertil? men aldrig må någon tänka på bot här före, innan skogen är stor skistad.

§. 3.

Hwad för en otrolig skada lider icke Sverige genom en del Boställens illa handterande, hwilka dock skola utgöra in- nemot 10000 Hemman, och således borde skaffa riket en ansenlig mängd af spannemål: Men wi blifwe, ty wår, ej sållan öfwertrygade om wederspelet, då wi betrakta huru de han- teras. Nemligen en Boståls innehafware må wara så stickelig som han wil, så tror han dock ofta sig wara för slug, at up- bruka det hemman, som han snart slipper; många äro och som ej förstå sig derpå; många som icke ens bo på sina boställen, utan uppehålla sig i Städer, eller på sina egna gårdar, eller och annorstädes; de taga sig der före Landbönder, som emedan de äro twungne under Boståls ägaren och måste råtta sig efter hans wilja, samt på wist sätt hålla sig färdiga wid uppsägning- tiden, eller då han sielt fluttar, så kan man omöjeligen wänta nå- gon upodling af dem. För öfrigt är det allment bekant, at ej färdeles många Boståls innehafware aströda, utan at lida wid huse sönen, som är et nog öfwertrygande bewis huru Boställen i allmänhet hårdas. Dock, at wara owäldug, wägar jag säga, at det än ej torde wara så afgjort, om wår hushållning, har mera nytta eller skada af Bostålls inrättningen. Det är wist,

at en stor del innehafware wårdslösa dem, i synnerhet sådana, som genom accord, bote m. m. ständigt längta at snart så en högre syfta och ej tänka eller wela längre bli der qwar; men så är det tillika sant, och bestorkes af mångfaldig erfarenhet, at hushållningen har at tacka många Boståls innehafware för flere nyttige förbättringar och uptäkter. Det gifwes ju många både af Militair- och Prästeståndet, som updrifwa både Åker- och Ängsstöfseln m. m. til den högd, dijt sällan någon bonde hinner: de hafwa et upstadat förstånd; de hafwa läst goda hushållsböcker: de hafwa wågat sig at tänka, och trampa ei som oren blindtwis i förfädernes fotspor, utan at wåga tråda derifrån, och försöka något bättre. Drångar och Torpare, som äro hos dessa, få dageligen lära deras handgrep; då dessa sistnämnde blifwa sina egna, wårkställa de det, som de i flere år ganska tydligt sedt med mycket fördel brukas: de fring et sådant Boställe liggande bönder, retas öfwen af den ljufliga winsten, och lämna Fars och Farfars sed, och utwålja en bättre och mera båtande. En sådan lät Boståls innehafware är som et klart brinnande ljus, som ej allenast lyser för andra, utan och uptänder många andra ljus jemte sig.

§. 4.

At mången innehafwer eller tilwäller sig mångfalt mera jord, än han hinner med at skötas, har jag såsom et ibland hushållningens hinder ej oförmålt welat lämna, hålst emedan deraf utkommer mycket oenighet Grammarne emellan, hwilken ej kan aflöpa utan tidswilla och utgift. Det är bekant at et hemman kan ibland åga, eller slå under sig mar? til 6 å 8 mils omkrets. hwilket förhindrar Nybyggens tillagaude, hwarigenom Landet bör upodlas. Det wore ej swårt at bewisa, hwilket som wore bättre för Riket, antingen Landtmannen hade liten eller rättare silbörtiligen, eller och för mycket jord, ty i förra fallet hinner Landtmannen wäl sköta sitt, och om han wil, taga nå-
got

got up af nno; men en som har för mycket, wårdslösar sin mark; ty han har ej tid at sköta det riktigt och är alltså långt skadeligare. Somliga hafwa mycken åker och liten ång eller tvårt om, hwilket gör at åkren som bör underhållas af ången blir wanhåsdad och utmår glad, samt ej allenast Åkermannen utan ock Riket måste ansentligen derigenom lida. Det wore derföre för Fäderneslandet mer än angelögit, at det högstnödiga Storrikstet snart komme at gå öfwer hela landet, och at inga hinder måtte laggas dem i wägen, som det åstunda. Förgåfves tänker en Landtman, om han ock wore den käckaste, at kunna bringa Åkerbruket och Landthushållningen hälsf til någon högd, så länge han ligger i tegskite med sine grannar, eller har skogen samfält med dem.

§. 5.

Hållniitsen medförer äfwen Riket en stor skada, hwilket kommer deraf, at bonden, och den som ock besitter et Krono eller skattehemman, så wäl sielf eller deß folk, som ock hans hästar blifwa förhindrade och ntmörglade; man ser ej heller sällan, at bonden har 2:ne mil, ja mer, til Gästgifsware gården; huru mycken tid bör då användas på fram- och återresan? Wil man taga 1½ dag, som dertil förnötes, så lider Landtmannen långt mera, än genom de styfrar, som honom lämna för skutten; och huru ofta hinder det icke at en 40 Vårars häst blifwer skänd för 1 à 2 Daler? desutom blifwa Allmogen ofta derigenom mera, trög til arbete, och merafalna för at sura, då de håla til på Gästgifsware gårdarna, hwarest alltid finnes wåra waror til öfwerflöd.

§. 6.

Så wist och sant som det är, at wi hafwa en GUD, så wist är det ock, at Han bör af oss dyrkas och tillbedjas, dertill har Han sielf i sinnerhet behagat förordna och sig helga den 7:de dagen: ty Han har sagt, Tänk på at du helgar Swis-
loda

Lödagen; och på de öfriga 6 skal du arbeta: men är det icke stridande emot den Heliga GUDens befällning, at wi fira så många andra Helgedagar, hwaraf en del med rätta borde wara arbetsdagar, och således hafwa til en del ingen annan grund och uprinnelse, än menniskjors godtycke och Påswens myndighet. Dessa helgedagar skada ej allenast hushållningen i gemen, utan ock Ländbruket i synnerhet ganska mycket, när de infalla i sånings och upskårnings tiden, samt då man bör tråda och tilböriligen anså sina åkrar, ja de skada också hwar och en medborgare, men måst de fattigare, som då ej få förtjena sig något och deröfwer måste klaga och sucka. Hwad för en stor o-lågenhet gör icke Bøndagen, när den på en sådan tid kommer at hållas, då Åkerbruket fordrar alla stunder? det har många års erfarenhet bewist, äfwen så Christi Himmelfärds dagen, samt Påska och Pingsta Helgden, då de infalla på samma tid, ty då jorden är beqwäm at emottaga säden, då bör en rätt och försiktig hushållare wara färdig at så, annors låter han wäl hafwa mindre at wänta. En enda sådan i otid infallen dag har ju flera gånger warit ordsaken dertil, at åkren det året på många ställen ej kunnat blifwa rätt brukat. Jag nekar ej, at wi ju kunde behålla par stora Helgedagar, *uti* Påsk och Pingst, til åminnelse af GUDs stora wälgjerningar; men man bör ej öka dem onödigt wis. Wi hafwa i våra Länder en mycket kort sommare; på den skal man förskaffa sig hwad til menniskans och boskapens föda för hela året tarfwas; men på denna kårta och mer än angelägna tiden är nästan mer än hälften af våra mindre nödiga Helgedagar lagda; åtminstone flera tätt på hwarandra följande helgedagar: här hafwa wi alla de stora Bönedagarna: här äro Påsk och Pingsthelg; gångdagarne 4 större Helgedagar och en hop Apostledagar: ganska så per'orer infinna sig på de sidstnämde i Kyrkan: ingen wil då af gammal plågsed göra något wanligt hwardags arbete: wårtom besökes frögarna, då flitigt af mer än många, de äro alltså högst efterlångtade dagar af frögare. Wi tyckes härutinnan

tinnån wara et synnerligt fölsk: Wi läsa och höra ärl. af gazetternes huru i de Länder där de kunna arbeta jorden hela året igenom, jag menar at ej allenast i alla andra Protestantiska Länder, utan ock snart öfwer allt i sielfwa Påswedommet, dådan dessa dagar sådt sin uprinnelse, ja i Påswens egna Länder, dessa onödiga helgedagar anten blifwit aldeles affkaffade, såsom mycket skadeliga för hushållningen, eller åtminstone flyttade på Söndagen; men wi wöle ej bortlägga dem; wi äro alltså starkare Påswiska i den delen, än de Påswiska sielfwa. Mån det ej skulle hafwa mera intröck, om endast en enda stor Söndag ärl. firades, utsatt på en för Landtbruket mindre skadande tid, och det efter den anledning, som Höga Öfwerheten funne, i anseende til större och mindre bewänt wälsignelse af det timmeliga, ty på wiså orter i werlden, synnerligen händelser som det året timar, om wi ännu, när de hos mången äro, ty wärr, en blott wanlig fäst? de öfriga Apostle- och Helgedagar kunde användas til ungdomens och de mera enfalligas undervisning i deras högst nödwändiga Christendoms stycken: de större kunde skiftas den bråda arbets tiden på Söndagar.

§. 7.

Jag kan ej heller underlåta at omröra det stora missbruk, som skier wid en del Rättegånger, derigenom at sakerna och twistigheterna både allmogen och andra emellan ej så snart afgöres, som wara borde, utan utdrages, på tiden, så at den rätt sökande ej allenast blir anseentligen förhindrad ifrån sit arbete utan ock utblottas på penningar, upfolles med oro och bekymmer, har derföre många sömnlösa nätter, och ibland på långa tiden ej hinner syfvelsätta sina tankar med annat, än sin ledsamma Rättegång; at förtiga huru många nyttiga dagswårken onödsat wis under den samma drages från Landtbruket eller Hushållningen. Denna elaka wana härrörer ej annorstädes ifrån än at Lagen, som lämnar Advocaterna 100 tillfällen af

så upskof i saken. Huru många omsvep, huru mycken wän-
tan och onödig omkåstnad får icke en fattig Åbo understundom
använda, innan han erhåller Skatteköp, hwilket hindrar hu-
nom mången tid ifrån at rått skjota och häfda sit hemman.

§. 8.

Intet Land har större skäl at klaga öfwer folckbrist, än
Sverige. Inga näringar och handteringar gifwes, som ei haf-
wa af nöden at klaga öfwer denna sjukdomen; men dock kan
man säga, at åkerbruket har största ordsaken dertill, ty om det
skulle med nytta kunna drifwas, så behöfwes ej litet antal af
arbetare. Til at hjelpa Landtmannen, tager man sig tjenstes-
folck, som ombyta tjensten Michælis tiden, hwilket är mycket
skadeligit för Landst. öfveln på somliga orter; ty det händer, at
en del af åkren och des afkastning då ej ännu blifwit bäriga-
der; hwad hjälper det, tjenstehjonet skal ändå hafwa sin wecka
at skälka bort, och drängen ibland at supa på; husbonden må-
ste stå i sticket och för dryg betalning skaffa sig dagswägs kar-
lar; kan ock ibland ej få dem; men wore det görligit at om-
bytningen sinne ske i början af wintern eller någon annan tjen-
lig tid, då man ej har så brådt, så skulle detta hindret aldeles
ur vägen rödjas.

§. 9.

At Städernes myckenhet och goda inrättning gör äfwen
mycket til et Lands fler, derom blifwa wi underrättade, då wi
besinna, huru illa det Rike mår, som har et ringa antal af
dem. Wårt K. Fädernesland är det, som måste sakna med
sin stora skada Städer, genom hwilka Landet kunde blifwa
folkrifare och det ej allenast utan ock tjenliga Fabriquer efter
ortens lönne i dem med fördel anläggas, hwarigenom deras wa-
ror skulle kunna såhas för lättare, hälst då de flottades upp i
Lan-

Landet, hwarest ymnig tilgång wore på åtande waror och för bonden swår affättning på de samma: ty det är bekant, huru swårt det är för en del af Allmogen, som hafwa 20, 40 ja 50 mil til närmaste Stad, huru mycken tid bortsolas på sådane långa och utmattande resor; dertfore kunna wi omöjeligen blifwa wälmående och folkrika, jag menar den beswårande affättningen gör Allmogen tröga och hoglösa; men funnos här flera Städer hwarest Landtmannen kunde så så wäl alt hwad han behöfde, som ock waro säker om en wis och god affättning, så skulle Landet och folkhopen ansenligen tiltaga. Engeland bör ock wara härutinnan et efterdömme för oss, hwilket kan skrifa af 7 gånger mera Städer än wi, och består ändå af 9 gånger mindre land. Men skal Städer hos oss med nytta kunna anläggas, så böra också Canaler gräfwas och floder göras tjentiga för botsfart, hwilkas brist är et stort hinder för vår hushållning. Et Land, så uphölt med swår, och så genomskurit med floder, det hwarken England eller något annat Land i Europa kan berömma sig af, tyckes i den delen förebrå oss vår sömnaktighet, och utpeka för oss vår skyldighet och wälfärd.

S. 10.

När man betraktar alla de waror, som Sverige inhämtar ifrån Utlänningen, så finne wi med grämelse, at en stor del deraf tjenast allenast til yppighets underhållande; och hwilka wi helt wäl kunde umbära. Mycket är wäl det, som wi nödwändigt behöfwa, såsom: Salt, rudimaterier, Apothekarewaror och något win m. m. Men wi böra besinna huru litet det är deremot, som vårt Land af sig sielf kan producera och betala Utlänningen med; dertfore är det ganska obetänksamt och oförsvarligt gjordt af oss, at til förbrukande hos oss införa i myckenhet allehanda procellainer, dyra tyger, Win, Caffé, Thé, Tobak m. m. som göra oss en otrolig under balance och gōda Utlänningen, mot det wi förarma oss sielfwa: Naturen i sig sielf kan wara nögd med ganska litet, om icke den elaka wa-

nan, som är andra naturen kommit emellan. Det är sant, at många andra länder äro rätt så öfverflödige som wi, och jag tør wäga säga än i högre grad; men huru skulle det rimma sig at wara öfverflödig dertfore at andra äro så, för hwilka sådant kan tillåtas; emedan de hafwa större förråd och bättre tilfälle ester sådana öppighets waror. Då kan öppighet någorlunda och under wiså wilkor wara tillätelig, ja ibland gagnelig, när den hämtas af et Lands ega producter; men när det måsta tages från Utlänningen, så störtar den snarare eller något sednare Landet i yttersta fattigdom och elände. Men wi torde i detta som mycket annat wara of lika: wi wela ej lämna Utländska onödiga, ja skadelige öfverflöds waror, innan högsta nöden drifwer of dertil; jag menar ej förr, innan wi hafwa ingen skog, at sticka til Utlänningen och at drifwa våra bergwärf med, och ingen penning mera at betala til honom för de of så låra Utländska granlåter och läckerheter.

§. II.

Öf bland hushålls och närings grenar i ei Rike är i sanning Fabriquer de samme, som kunna förskaffa et land rikedom, mact och wälmående, hwilket flera länders exempel bewist. Det gifwes of få hushålls-grep, som kunna underhålla och föda så många arbetare, då de rätteligen skötes. Ho, worre dertfore som wille neka deras stora nytta, för et land, som wil blifwa sålt? Jag wägar at hålla dem för nästan så nyttiga, som Kläderna och maten för en menniska, ty af dem hämtas de måste Kläder och annat til våra behof. En Regering bör dertfore wara mer än sorgfällig at upmuntra dem, och för alt, at ej återkalla de Privilegier, som med god grund äro Fabriks idlare meddelta: den bör wäl noga se til, at de ej få misbrukas; men tillika wara högst angelägen, at heligt hållas, hwad som wälbetänkt blifwit lofwadt. Fabriks privilegiers öwarsamma indragaande och fränkande kan helt lätt gifwa en Stat et ganska swårt sär, som den sedan med alt sit bemödan

mödande på flera, ja ibland hela hundra år, ej förmår se; ty uti alla slögder wäl förfarna utlänningar wela aldrig mera wäga sig til et land där ord och affked ej hålles, utan tidt och ofta rubbas; at förtiga, det landets egna barn, som förwärfwat sig djup insikt i någon wis Fabriks-gren, lemnar sit Fädernes land, och går til den utlänning, der han finner mera ordhållenhet och bättre utkomst.

§. 12.

Det lägger et ganska stort hinder i wägen för wår Swenska hushållning, om det skulle hända, at odugeliga Embetsmän tillsattes til de skolor, som skola hafwa upseende öfwer Landets hushållning, detta är så mycket äfwenlyrigare, som det har flera skadeliga påföljder med sig: dersöre wet hwar och en försiktig regering, at noga söka efter sticfeliga män til sådana angelägna skolors förwaltande. De gamla Perser woro härom ganska sorgfälliga, och Kejsaren i China uphöjer den til de Högsta Embeten, som gjordt någon nytta i Landthushållningen. Men i Sverige torde nog ofta skjedt, at en sådan blifwit förordnad til Landshöfdinge, som anten hast ringa eller alsingen insikt i Landshushållningen, eller af ålder warit redan så wanför, at han sielf mera ingen ting orkat, utan måste i allt lita på sin betjening: om med en sådan skola, hwilken tillkommer at hafwa uppsikt öfwer hela Länets hushållning, så wårdslösas, huru kan man inbilla sig at en dylik skal förstå sig på Cammeral wetenskaperne, samt weta och anstalta, at allt i Länet går rätt til? På en fåck Lands-Höfdinge beror mer än mycket Landshushållningens upkomst.

§. 13.

Det tjenligaste medel, hwarigenom idoghet kan upmuntras, sker genom belöningar, ty GUD sielf betjenar sig ej allenast därat, då han wil låcka oss til at göra det som godt är, utan ock hafwa de slugaste och wisaste Konungar efterfölgt demne deras Högsta Mästares exempel, då de genom Konstens och

vetenskapers belöande, welat göra sina undersätare idoga, samt Sig och Sit Rike lyckligt; ty där dessa grönka är et ostridbart tecken til wälstånd. Det kan ske på mångahanda sätt. En nåde betygelse, et utmärkt förträde och en ringa penning eller utsatt præmium för den, som bringat någon Landt eller Fabriks wara til högsta fullkomlighet, m. m. gör at swåraste saker blifwa utwiklade, och steniga samt obebodda marker, göres til de härligaste åkrar. Men här bör brukas största försiktighet och omwäldighet, ty om de ojämt utdelas, om en mindre förtjent blifwer belönt framför en stickeligare, om den som måst kan skrästa och skryta; om den, som bäst wet at stålla sig in, eller förskaffa sig gynnare hos Öfwerheten; blifwer mera i hogkommen, än en långt förtjentare som mera gör, men intet talar til sit beröm o. s. w. så kunna sådana belöningar göra långt mera skada än nytta.

§. 14.

Skall ordning och samsja i et Rike blifwa bibehållen och hwar och en i sin syfta uträtta det, som hela samhället är nyttigt; så äro höljosamma Lagar och Förordningar af nöden, som böra utstaka gränsthor för alla och hwar och en i synnerhet. Swad nu Lagarna angår, så böra de noga efterleswas annors wore bättre at de aldrig wore til: ja, Riket skulle ej hafwa större nytta af dem, än, som en hwilken får och ej får utskåra. Det är likwäl bewisligt at våra goda lagar ej sållan ganska lamt handhafwas, som är et stort hinder för vår illa förwaltade hushållning.

§. 15.

Den som aldrig så litet betraktar vår hushållning, lärer utan mycken swårighet blifwa warse, at många hinder henne möta. Jag har redan fäst min upmärksamhet på några, jag wil ej heller underlåta at orda om Brännerwinets skadelighet. Des upkomst och 1:sta Historie lärer wara allom bekandt, och kan den, som har lust at mera weta i denna saken, se Herr Cand.

Cand. Gust. *Winguists* wackra *Disputation* om Brännvins
nets beskaffenhet, &c. utgifwen år 1771: under Herr Prof.
Gadds inreende; ty lamnar jag det, och will endast nämna
följande: at säga det brännvins bränningen wore allena skul-
den til den brist, hwaruti Riket sig befinner af spannemål, det
ätager jag mig ingalunda; men at des skadelighet är så stor,
som någonsin den hwilken hånder genom frost och swäder, det
har andra redan tillfyllest ådagalagt; ty når det är bekandt, at
300000 tunnor Spannemål årligen åtgå, ja kanske mera, til
brännvins brännande, huru swårt wore det då at finna des ska-
da? Desutom wet man ock, at de menniskor, som deraf myc-
ket förtära, blifwa aldeles ofskickliga at förwätta något, så wäl
den, som den påföljande dagen; den förswagar ock kroppen, för-
fortar ens ill och retar sinnet ofta til det, som det sedan ång-
rar; at förtiga, det en som fått för mycken smak dertfore nästan
aldrig sedan kan aflögga den, utan den tager snarare til med å-
ren, och är då likasom något i naturen, som drifwer en sådan
dertil; Huru wela sådana wara tjenliga, at rått drifwa hus-
hållning? och huru mångfaldiga hinder få icke derigenom alla
hushållningens grenar?

§. 16.

Så högstnödigt, som enighet och samdräktighet är emellan
öfwerheten och underåtarena samt emellan underåtarena sielf-
wa, så är ingen ting mågtigare at i grund förstöra et land är
oenighet, twedräkt och partie, ty friheten fullkastas, underå-
tarena sielfwa blifwa fördärfwade och Riket i et uselt tilstånd:
Intet hinder för et land och des hushållnings uphielpande är
swårare än detta, hwilket andra länders exempel nogsam-
t wisat. Men tör hånda man behöfwer ej gå öfwer än efter wahn:
Wårt K. Fädernesland är och har redan warit länge plågad
of denna högst fördärfweliga pesten, huru kan då vårt Land
blifwa sålt och lyckeligt, så länge det ej får fågna sig af en
önskelig och länge efterlångtad enighet? Får sådant tiltaga, så
kan en gång hånda, at om det ena Partiet under des rådande
tid

tid gör de härligaste anstalter och Lagar til Landets och des
 Hushållnings uphjälpande, fastas de samma allesammans straxt
 öfverända, så snart det andra Partiet får öfvermagten i hån-
 derna, och det blåt derföre, at des mot Partie varit uphofs-
 män til dessa inrättningar. När det en gång (det GUD nå-
 deligen afwände!) kommer så långt, så far wäl med hela lan-
 dets hushållning, och des Inbyggares wäl. Engelsmännerna
 såja wäl, at det är ganska nyttigt för et fritt folk, at där äro
 Partier; ty det underliggande Partiet är då som en wåltare
 och Fiscal at gifwa tillkänna, om det rådande wågar taga nå-
 got steg, som är emot Landets sannskyldiga bästa, och dymedelt
 drifwer det ena Partiet det andra, til at noga se på In-
 byggarens wäl; detta torde wäl ibland ske i England; dock
 har man flera exempel, at detta ock der slagit grufiligen felt,
 och at det rådande Partiet förnämligast sökt befordra sin egen
 nytta och utöfwa sin hämdgirighet; men huru det träffat och
 träffar in i Sverige, det måge andra dömma. Imedlertid är
 det en ewig sanning: Concordia res parvæ crescunt, discor-
 dia maximæ dilabuntur. Til hwilkens nemligen: Enighetens
 erhållande, GUD all enighets källa, förstöre all sammangaddning
 och partie; samt wärke och stadfäste i Swänska Mäns och i
 synnerhet Riksdags, Fullmäktiges hjertan en rätt enighet! hwar-
 på säkert följer den Nådiga GUDens wälsignelse, all lycka
 och framgång så i Andelig som lekamlig måtto.

G. A. A.

